

Česko-lužický

Ročník XVIII
Číslo 7–8/červenec–srpen 2008

věstník

Handrij Zejler

Slónco, swoboda

Slónco, slónco chcu ja měć!“
woła slónčna róža,
ka ha dyrbju rosć a kěćć,
kaž to róže móža?
Prawje maš, o róžica,
sy tež k temu stworjena.

A ty, ducho čłowjeski,
na čo leći tebi?
Njejsy róžam k runosci,
praj, što přeješ sebi?
Ja će słyšu zašumić,
a mi wótře wotmowić:

Swobodu mi swobodu
město slónca dajće,
puta, spřah a robotu
z razom rozlamajće;
Štož je z Boha rodzene,
dyrbi tež być swobodne!

Slunce – Svoboda

„Slunce, slunce dejte nám!“
volá růže mladá.
„Jak jen růst a rozkvést mám,
což se po mně žádá!“
Pravdu máš, ó růže má,
k tomu jsi i stvořená.

A ty, duchu člověčí,
pověz, jaké přání máš?
Nejsi rodem růžečí,
po čem tedy toužíváš?
Povzdechnutí slyším hned,
i hlasitou odpověď:

„Svobodu mně, svobodu
jak to slunce dejte,
pouta, jářma, robotu
rázem rozbíjejte:
Co je z vůle Boha zde,
musí být i svobodné!“

22. 7. 1848

*Z knihy Handrij Zejler, Wubrane basnje (Domowina, Budyšin 1954) vybral Jozef Mach. Přeložil Václav Daněk.
Upraveno podle sbírky Handrij Zejler, Serbska poezija 17 (LND, B 1984).*

Hrázděná stavba v Kulowě. Foto Ondřej Doležal

Lidové nakladatelství Domowina slaví půlstoletí své existence

1. července 1958 bylo založeno Lidové nakladatelství Domowina (Ludowe nakładnistwo Domowina, LND). Nakladatelství vykazuje širokou vydavatelskou činnost. Za padesát let své existence vydalo 3 800 titulů různých žánrů od krásné literatury, literatury pro děti, přes učebnice až po vědecké publikace, a to ve třech jazycích – hornosrbštiny a dolnosrbštiny a německy. Kromě knih vydává LND také dvojice noviny (Serbske Nowiny a Nowy Casnik) a dva časopisy (Rozhlad a Lětopis). Podílí se také na realizaci dětských časopisů Płomjo a Płomje (ve spolupráci s Jazykovým centrem Witaj) a odborného časopisu Serbska šula. Svoji ediční činností LND výrazně přispívá k zachování a dalšímu rozvoji lužickosrbštiny a lužického písemnictví. Bohužel i činnost LND se neblaze dotýká krácení finančních příspěvků, s nímž se nyní Lužičtí Srbové potýkají.

Redakce Česko-lužického věstníku blahopřeje Lidovému nakladatelství Domowina k 50. výročí jeho založení a přeje mnoho zdaru v další práci.

Redakce

BJEZ WČERAWŠEHO DNJA NJEJE JUTŘIŠEHO

Timo Meškank wo třoch wopicach

Donětka sym sej myslit, zo nas Serbow bruna škerjeda přelutu- je. Ně, njeměnju to w tym zmysle, zo njebychu prawicarjo Serbow nadpadowali, jich z wudmami zasypowali abo na druhe wašnje křiwdžili. To je so hustodosć stawało a budže so tež w přichodže dale stawać. Běch pak měnjenja, zo Serbam samym strowy rozum kaza, zo njebychu so wot džiwnych nahladow tutych našich sobučowjekow nakazyć dali, zo njebychu jich při rozšěrjowanju svojich zawjerčanych myslow podpěrowali. Za čas knjejtwa nacionalsocialistow w 30tych a 40tych lětach zašeho lětstotka mjenujcy njebě so Serbam jako ludej přederje zešto, jednotlivcy buchu samo čělnje přesčěhani, do koncentraciskeho lěhwa zawlečeni a zabići. Žołny prawicarskeho hibanja so tež po tutych hróžbných podawkach w prawidlowym wotstawku po Němskej wuliwachu. Strony ekstremneje prawicy běchu a su wobčas wólbnu periodu w sejmje toho abo tamneho zwjazkowego kraja zastupjeni. Tuchwilu ma na příklad Nacionaldemokratiska strona Němskeje NPD wósom zapóslancow w Sakskim krajnym sejmje. Zwjetša wšak so strony tajkeho razu spěšnje zaso zhubja, dokelž so jich zastupjerjo z inteligencu njebřýšća, ale skerje z duchaprózdnym a nječasnym wašnjom wustupowanja.

Džiwach so tuž, jako přiřidže mi njedawno agitaciske topjeno lisćiny Henryja Nitzschy do ruki. N. pochadža z Wóslinka, bě do lěta 2006 zapóslanc Křesćansko-demokratiskeje unije (Němskeje) CDU w Zwjazkowym sejmje a kandiduje nětko za Budyski wokrjesny sejmik. Hesta spisarja lětaka w zmysle Deutschland, Deutschland über alles ... klinča staroznate, rjenje do populistiskich prajenjow zdrasćene, su prosće tajke, kaž smy to dotal wo nich slyšeli a čitali. Njezrozumliwe na tym podawku je, zo wužiwa N. za propagowanje svojich džesac kaznjow serbsku řeč na podłoze serbskich barbow. Za jeho płaćiwa zasada Z němskim staćanom móže so jenož tón stać, kiž chce tež Němc być! Je – měřjaca so na Serbow – hižo tohodla bludnozmyslna, dokelž wobsedža drje woni wšitcy němske staćanstwo, při wšěm pak Němcy njejsu. Po logice bychu so wědomi Serbja swójeho staćanstwa wzdać dyrbjeli, hdyž so po přeću N. k němskej wótčinje, k němskemu ludej, k němskej kulturje njewuznawaja.

Prawicarska NPD spyta ze wšěj moci, swóje politiske zaměry

na třoch bitwišćach přesadzić. Bój wo dróhu, bój wo hłowy a bój wo sejmy dyrbi jim zaručić, zo bychu so wosrjedž towaršnosće zdomili. Taktika prawicarjow je, sej narodne symbole přiswojeć. To je N. z tym dopokazať, zo je wědomje serbske barby za šěrjenje svojich myslow zasadzić. Tuž směmy nětko na jeho lětaku tajke hesło kaž Najprjedy Němska – potom Europa! serbsce čitać. Njetrjebamy so džiwać, hdyž so tohorunja dowěmy, zo wón přistup Turkowskeje do EU kategorisce wotpokazuje. Na tute prózdně slowa je njedawno Recep Tayyip Erdoğan jasnje znepřečiwiť: My tu dawno smy! Pječ milionow turkowskich staćanow hižo w krajach Europskeje unije bydli. Lědma štó ze Serbow pak je so počinanju N. zjawnje wobarať. Bohužel je tak, zo dyrbi kóždyžkuli pospyť, so z idejemi tajkeho razu wěcownje rozestajeć, zwoprědka zwrěšćić. Prawicarjo njediskutuja, woni sej rozumne argumenty njewoža, ale wužiwaja pjasc. Tuž – njenasadźmy so z nimi na žanežkuli wašnje.

Kak pak je móžno, zo je sej N. za přesadjenje svojich zaměrow bjeze wšeho zwólniwých pomocnikow w serbskich rjadach nadešoť? Serbske Nowiny, kotrež su nam jeho bruny hnój w rjanej nalětnjej meji do dobreje stwy wukidnyli, kóždy zamołwitosć za swój skutk zaprěchu. Před woćomaj wunuri so nam wobraz třoch wopiacow: Ničo njejsmy widželi, ničo slyšeli, ničo prajili. Wobdžělnicy mjezynarodneho ferialneho kursa, kotřiž němčinu njewobknježa, změja tuž lětsa jónkrótnu składnosć, so džak njeznatemu přetožowarjej wo zaměrach prawicarskeho hibanja w Němskej dowědžeć. Radžomne za nich budže, zo njebychu so na Budyskich hasach přewótře w swójeje maćeršćinje rozmohjeli. Njech so tak mjeno- wanych no-go areas pasu, hewak so strowi domoj njenawróća. Wo to so mjenujcy njesebičnje N. a jeho towaršojo w duchu staraja.

Słowniček: bruna škerjeda – hnědá pakáž, přelutować – ušetřit (někoho), prawicar – pravicový extremist, zawjerčany – zmatený, čělnje přesčěhany – fyzicky pronásledovaný, podawk – událost, wotstawk – interval, wólbna perioda – volební období, klinčec – znít, zdrasćeny – zahalený (v kontextu), dróha – ulice, staćan – občan, wobarať so – bránit se, rozestajeć so – vypořádat se, zwrěšćić – selhat, no-go area – nebezpečná oblast

O POEZII TIMA MEŠKANKA

Peter Jurgec shrnuje dosawadní tvorbu lužickosrbštiny básníka

Poezie Tima Meškanka – ve třech samostatných básnických sbírkách desetiletí 1992–2002 jde o dobrých sto básní – je charakterizována několika typickými znaky. Z ryze formálního pohledu je to krátkost: všechny básně mají rozsah pouze několik (méně

než dvacet) veršů, uspořádaných do slok nebo také ne, v celkovém opusu je však pouze jedna, která je delší než jedna (malá) stránka, domowina (wurežk), a tu ještě můžeme označit za jakousi báseň v próze. Krajním případem krátkosti je báseň rěč – mjelčenje – cí-

swojomyslny	svémyslný
ja pak sym ja a hdžež ja steju tam je mój swět	já jsem jen já a tam kde stojím tam je můj swět
njech swět mje blazna mjenuje bóh znaje mje	ať mě swět dál má za blázna bůh mě zná
swój tudy sym a swój tež tam sony su mi kwoli	svůj tady jsem svůj taky tam sny jsou mi po vůli

Ze sbírky kóstka w ruce ... (LND, B 1997) přeložil Radek Čermák. Slovo swojomyslny lze běžně přeložit jako svěhlový, tento výraz byl zvolen v kontextu celé sbírky.

šina, omezená toliko na titul(ní verš). Pro základní poetický postup není formální vodítko v podobě zvukových figur (rýmu, rytmu apod.) – až na výjimky (*dołha noha dołha*) –, nýbrž převládá volný verš, velmi často syntaktický, opakování v podobě anafory (*hdže sy hdže*), epifory (*tirala la la la*), paralelismu (*sym kaž, lubuju swoju holcu*), prostý carmen figuratum (např. *zadušu wěčerno, kluč do žiwjenja, přistup bjez pakluča*) apod.

Stěžejním Meškankovým kompozičním impulsem je hra slov, která vzniká na základě strukturní podobnosti jednotlivých slov ve vnější fonetické či grafické rovině (*lubhubkować so, mam ni-mam mam, spěwohra žiwjenja*) – takové básně jsou často koncipovány jako proces či proměna z prvotního v druhý, jiný a významově vyostřený stav – nebo tvaroslovné, slotovorné rovině (*ně praju*), vždy spojené s významovými protiklady (jako více či méně úspěšný výpovědní prvek).

Jazykově jsou básně tvořeny jako monolog lyrického subjektu, který je mnohdy ironizován, je plný cynizmu či sarkazmu, v první osobě nebo implicitně (*žiwjenjoběh mój*), občas i jako dialog (*chcyćiwosc, lětsa běže lěčo zaso horce, serbsna bjesada, różmomba*), kde je na úrovni sdělení problematizována právě komunikace a potenciál jazyka/jazykovosti.

Hospodárnost, kterou jsem dosud sledoval ve výrazové rovině, je rovněž obsahová. Obvykle je omezena na jedno jediné existenční poznání lyrického subjektu (ať už je svým založením jakýkoliv), nosným ideově-tématickým východiskem je (ne)schopnost lásky (*lubuju swoju holcu*) a existence (*x so bliži, swojomyslny*), odcizení (*pucherki w čmě*), spojené s metafyzickým nihilizmem, představuje i znemožnění komunikace (viz výše uvedené příklady básní), s čímž je spojena (ironizovaná) pozice současného člověka v lužickosrbském kontextu vymírání – mimo jiné v básních *serbsna bjesada, domowina (wurěžk)* apod. –, a vědomí jazyka jakožto jediné relikvie, pozůstatku, který už není plně funkční a který v ontologickém smyslu není skutečně živoucí, použitelný, moderní. Na druhé straně je jazyk to jediné, co Meškankovu poezii utváří ve významovém a kompozičním smyslu a svými přísně mluvnickými rysy zcela nahrazuje místy nepřítomný lyrický subjekt, dokonce i formou transcendence.

Takto můžeme chápat Meškankovu poezii i v kontextu současné lužickosrbsky psané poezie (srovn. Petra Thiemanna), třebaže autor plně nevyužívá některých výrazných vlastností jazyka. Například v milostném nebo erotickém smyslu používá duál velmi málo. Naopak takové použití je velmi časté v lyrice v dalším jazyce, který zná dvojné číslo, tedy ve slovinštině. Zvláště to platí o slovinské modernistické (a současné) poezii, kde umožňuje výborné slohové a fonetické efekty. U Meškanka je duál použit jen ve trojici se singulárem a plurálem spíše jako jedna z možností, které umožňuje mluvnické. Tak je použit třeba motiv (dvou) hradů v poslední sloce básně *hustodosć* (byť s nezanedbatelnými významovými návaznostmi).

V Meškankově básnickém vývoji, pokud mám použít ten výraz, je vidět posun od básní v první sbírce *rěč je hračka ...* (1992), kde převládají slovní hříčky, přes druhou *kóstku w ruce ...* (1997) ke třetí *pój do rejki ...* (2002), kde sdělení vzniká podle jiných kompozičních zásad – převládá deskripce a paralelismus. Tyto jsou však stále ještě podřízeny (!) sdělnosti respektive jsou základním stavebním kamenem myšlenky jednotlivé básně.

Autor vystudoval jazykovědu na Univerzitě v Lublani, přeložil básně Tima Meškanka ve sbírce 7x7 (Praha 2004).

Ze slovinštiny přeložil a upravil Radek Čermák.

LITERÁRNÍ UDÁLOSTI POSLEDNÍ DOBY ANEB KNIHOVNIČKA PŘÍTELE SRBŮ

Radek Čermák

Bývá naším zvykem, že informujeme o všech nejvýznamnějších knihách lužickosrbské (i české) literární produkce. Zájemci o lužickosrbskou literaturu jsme dosud tajili tři literární události z konce roku 2006 a 2007:

První z nich je vydání almanachu mladých autorů **Paternoster** (Paternoster. Teksty młodych awtorow 2. Ludowe nakładnistwo Domowina. Budyšin 2006). Po třech letech vyšel druhý svazek této publikace na podporu mladé lužickosrbské literatury, který má na starosti redaktorka nakladatelství Ingrid Juršikowa. Obsahuje 28 textů 171 autorů na 100 stránkách, což je počet úctyhodný. Jsou tu zastoupeny básně i próza a fejetony. Mezi autory vynikají starší a etablovaní jako je vůdčí literární osobnost Lubina Hajduk-Veljkovićowa, Fabian Kaulfürst, Beata Nastickec a Andreja Wałdžic. Milým překvapením mezi nejmladšími je thriller dolnosrbsky píšícího Tobiasse Geise (*1986) s názvem *Noc w Blatech*, který zvítězil v každoroční literární soutěži. Velká potíž almanachu je v tom, že druhý díl vychází až po třech letech. Almanach nemusí mít 100 stran a výborný layout. Jistě by stačil jednou ročně sešit nejnovějších prací o 36i, při fúzi s rubrikou časopisu

Rozhled Młoda literatura o 48i stranách. Při takové periodicitě by bylo logické rovněž doplnění o „mladou“ esejistiku. Také by neškodilo dát mladým autorům trochu samosprávy. Mládež je sice trochu rozlitaná, ale existují přece mladí Srbové, kteří trvale žijí v Lužici, píšou novinové články, pracují s počítačovou grafikou, ilustrují, fotografují ...

Můžeme sice *Paternoster* považovat za čtenářsky atraktivnější a pro budoucnost lužickosrbské literatury užitečnější než zrušené *Wuhladko Róži Domašcyny* (viz referát Jiřího Mudry v *Rozhledu 2007/7*), ale co právě *Wuhladku* nemůžeme upřít, je koncepce: Přestože překladatelé posílali texty podle libosti, podařilo se vytvořit rubriky a tématické okruhy a zajistit pravidelné vycházení.

Další událostí je po dlouhých letech bezesporu vydání nového lužickosrbského románu, lépe řečeno detektivky. Napsala ji Lubina Hajduk-Veljkovićowa a česky se jmenuje *Pavučina zloby (Pawčina złósće)*. Ludowe nakładnistwo Domowina. Budyšin 2006). Alina Kóskec a Kornelius Lankuš vyšetřují případ smrti starší ženy, která zdánlivě neměla vazbu k místním obyvatelům. Hlavní hrdinka je svobodná matka a ctižádostivá policistka.

Postupně odhaluje tajemství některých vesničanů a „freudovskou“ stránku jejich osobností. Spisovatelka tedy zůstává věrná své pověsti rebelky mezi schématy lužickosrbské literatury. Příběh je situován na konzervativní katolickou vesnici (s názvem Lejnice) nedaleko Kamence. Jako v předcházející detektivce Donjebjespěče (2001) používá autorka lužickosrbská jména, takže zde není žádný kontrast mezi Lužicí a okolním světem. Může se tak soustředit na vykreslování obecně lidské stránky postav a mezilidských vztahů. Čtenář se v knize dostává do role věčného pozorovatele, když se některé skutečnosti dozvídá jako první. Tak se například ve 2. čtvrtině knihy objevují ukázky z deníku ženy a čtenář jako jediný ví, zda nehoda malé dcerky Aliny Kóskec, Milenky, souvisí s vyšetřováním nebo ne. Opět se setkáme s humorem typickým pro autorku. Například hned na začátku volá šéf Lankuš slečně Kóskec, že na hřbitově v Lejnicích našli mrtvolu, a místní hrobník je uprchlík z Bosny, který sem přišel, protože slyšel, že tu bydlí Srbové.

Tento román je opravdu zajímavé dílo pro běžného čtenáře, a protože nemá konkurenci, je nejlepší.

Třetí kniha si vzala za téma lužickosrbskou rodinu. Rodina v Lužici má podstatně významější úlohu než v Česku, drží se v ní lužickosrbská esence, a nadto můžeme s nadsázkou říct, že všichni jsou tu s někým příbuzní. Antologie *Vidím otce, vidím matku* (**Widźu nana, widźu mać**. Ludowe nakładnistwo Domowina. Budyšin 2007) tedy nemůže být postavena na nějakých rodinných historkách. Sestavila ji ředitelka nakladatelství Marka Maćijowa. Kniha navazuje na starší antologii *Naš nan a naša mać* z roku 1982 a přebírá i sedm starších příspěvků Křescana Krawce, Jana Cyže, Jurije Brězana, Pětra Malinka, Jana Wornara, Jurije Krawži a Jurije Kocha. Nové příspěvky pocházejí od Bena (Beno) Budara, Alfonse Wićaze, Marka Grojlicha, Benedikta Dyrlicha, Róži Domašcyny, Lenky, Jěwy-Marji Čornakec a Měrky Mětowé.

Jde tedy o jakési nové podstatně rozšířené vydání, takže publikace má velmi široký záběr. Nejstaršímu autorovi Janu Cyžovi-Žurčanskému by dnes bylo 110 let, nejmladší autorky Jěwa-Marja Čornakec a Měrka Mětowa jsou čtyřicátnice. Nejmladší generace tedy zastoupena není, příspěvky se tudíž vztahují k minulosti, nemají v tomto případě spíše škodlivou aktuálnost, kterou dosud nezakrývá závoj nostalgie, která dává příspěvkům charakteristickou podobu. Rozpětí se dotýká i časového rámce od začátku 20. století u Křescana Krawce až ke zcela nedávné události, když se Benu Budarovi podařilo vypátrat svého otce – ruského důstojníka ze Samary.

A to je právě na knize zajímavé. Když nedosahuje kvality Brězanovy sbírky *Můj kalendář* (Moja protyka, 1979), z kterýchžto vzpomínek literární zpracování vytváří neobyčejně působivý celek, mohli bychom ji odbýt jako banální memoáry (viz podtitul *Swójbne dopomnjenki*) neutrálního slohu a rozdílné propracovanosti, ale je jim většínu nějaké ale, které jim dává silnější náboj špetky lidského osudu. Vezměme si například Měrku Mětowu, která píše o svém výletu s otcem v *podpatkových botech do Prahy* (W kloekatych črijach do Prahi) krátce po smrti matky v dubnu 1971. Zatímco dívka shání reprezentativní obuv, jen srbský čtenář

obeznámený se skutečností si dokáže uvědomit tragiku příběhu celé rodiny pilného vědce a vynikající spisovatelky. Mětowa píše: *Druhý den jsem hrdě seděla v modrém kostýmu vedle otce ve vlaku do Prahy. Sem a tam jsem se podívala z okna a často také na své nohy v bílých botách s podpatkem. Cítila jsem se vedle otce velmi dospěle, protože teď jsem měla tyhle boty a protože jsem si myslěla, že odedávka mu mám být oporou. A dále: Otec byl unavený, jako často v těchhle měsících, a já jsem cítila jeho vyčerpání a nechala ho na pokoji. Otec se na chvíli položil na postel, protože v noci častokrát nemohl zamhouřit oka, jak mi vyprávěl. Vytáhla jsem svoje album poezie, které jsem vzala s sebou do Prahy, a v téhle hodince naprostého klidu jsem chtěla zase pracovat na svojí básničce, kterou jsem si do něj zapisovala. Už delší dobu jsem zápasila s básničkou o pejskovi, kterou jsem nemohla dotáhnout do konce kvůli chybějícímu závěrečnému rýmu. Štvalo mě to, protože nehotové věci jsem nesnášela. Ale ani první hodinka v Praze tomu nepomohla. Lehla jsem si na postel, abych počkala, dokud otec neusne. Obklopovala mě cizí vůně, cizí zvuky mi připomněly, že jsem daleko od domova. To všechno mě lákalo a zároveň mi nahánělo strach. Vstala jsem z postele, připlížila se ke dveřím a tiše je otevřela. Na chodbě nikdo nebyl. Kráčela jsem až ke schodům a dívala se shora dolů až do foyer hotelu. Tam dole, tam byl velký neznámý svět, do kterého jsem si netroufla a který mě zároveň přitahoval celou svojí mocí. Na druhé straně povídky se odehrává jiný příběh. Jak píše Jurij Mlynk v posledním dopise svým pražským přátelům (Karel Cvejn, Za Dr Jurijem Mlynkem, PLSKŽ 16): [Byl jsem] *strašně unaven a vyčerpán z toho všeho, co jsem těžkého zažil, a ještě ten stav jaksi trvá. Ještě děkuje za pražské sluníčko, které si odvezl z Prahy při její poslední návštěvě s dcerou Měrkou, a na nejkrásnější setkání v pivnici U Tří pštrosů. A jak to všechno bylo? (Miloslava Lorencová, Za manžely Mlynkovými, PLSKŽ 17): Vzpomínám, jak ještě na podzim r. 1970, kdy zdravotní stav Marji Mlynkové byl velmi povážlivý, skládal své poslední naděje do léku, který v Praze získal a o němž mi řekl, že v něm je rozhodnutí o životě a smrti. Ani on ani já jsme tenkrát netušili, že v sázce jsou životy dva. Lék zpočátku zabrał a Marja Mlynková byla propuštěna do domácího ošetřování. Každý, kdo znal tyto dva lidi, se z toho radoval. Ne však nadlouho. Snad, že lék přišel už velmi pozdě, neměl trvalý účinek. Bylo ironií osudu, že vyčerpané srdce Marji Mlynkové umklo právě v této době, kdy to nikdo nečekal. Tím hůře to zasáhlo každého, nejhůře ovšem její děti a manžela. K nim letěly myšlenky všech těch, kteří věděli, jak lidsky hluboký vztah byl mezi nimi. Jak to snáší? Jurij Mlynk pracoval stejně pilně jako jindy. V práci utápěl svůj žal, práci vyplňoval bezesné noci, a proto snad ani jeho nejbližší netušili, jak nezměrná bolest ho stravuje. Jednou mi řekl jeden lékař: „Každý živý organismus může snést jen určitou míru bolesti“. Bolest Jurije Mlynka nad ztrátou manželky byla větší, než jeho duše mohla snést. V ten nešťastný den, kdy jeho útrapy přesáhly hranice snesitelnosti, se mnoho srdcí zachvělo. A chvíle se celých deset dní, kdy lékaři vedli svůj marný boj o záchranu jeho života a svírá se stále při každé vzpomínce na tragický osud této rodiny.**

Z DOMOVA

Členský večer Společnosti přátel Lužice 29. května 2008 Lužickosrbská mládež: etnická identita, jazykové postoje a recepce kultury

S velikým zaujetím sledovali účastníci květnového členského večera přednášku prof. PhDr. Leoše Šatavy, CSc., který seznamoval přítomné s výsledky průzkumů vnímání etnické identity, jazyka a kultury mezi lužickosrbskou mládeží v katolické oblasti Horní Lužice. Tyto průzkumy zde etnolog prof. Šatava prováděl v letech 1996–2005, zejména v rámci projektů Lužickosrbského ústavu v Budyšině.

Již úvod přednášky šokoval: na Zemi se dnes mluví zhruba 6 000–7 000 jazyky (někdy je těžké odlišit jazyk od nářečí)

a v nejbližších zhruba 50 letech hrozí zánik až 5 000 jazyků! Zatímco ubývání rostlinných a živočišných druhů (ztráta biodiverzity) je důležitým tématem již po mnoho desetiletí, problém poklesu jazykové a kulturní rozmanitosti (diverzity) se dostal do popředí zájmu vědců i mezi veřejnost zhruba teprve v posledních 15 letech. Alespoň trochu naděje poskytují některé oblasti, kde se podařilo jazyk, který téměř zaniknul, znovu oživit. Takovými příklady jsou Nový Zéland, kde se podařilo oživit maorštinu, nebo sever Norska, kde se výrazně posílila pozice laponštiny.

V evangelických částech Horní i Dolní Lužice nastal jazykový posun okolo roku 1950. V této době rodiče na své děti přestali mluvit lužickosrbsky. Od té doby uplynulo přibližně 60 let, tedy v dnešní době v evangelické Lužici pouze lidé ve věku 60 let a starší znají lužickou srbštinu z domova, jako svoji mateřskou řeč. Velkou nadějí je školský systém Witaj, který se nyní v Lužici uplatňuje. Spočívá v používání metody immerze, neboli „vnoření“

a byl již úspěšně vyzkoušen na více místech (Québec v Kanadě, Bretaň atd.). Vychovatelky mluví na děti ve školkách lužickosrbsky, děti v předškolním věku, ačkoli lužickou srbštinu znají jen velmi málo nebo vůbec, se učí velice rychle a často mají možnost si v této řeči popovídat se svými prarodiči.

Výrazně jiná je situace v katolické Horní Lužici, kde obyvatelé lužickou srbštinu běžně používají. Tuto oblast před 5 lety zmapoval dr. Měrčin Wałda. Zjistil, že z celkových 15 000 obyvatel této oblasti 9 000 mluví lužickosrbsky a hlásí se k Lužickým Srbům. I tato oblast je však dnes ohrožena. Doposud se zde národnostní poměry udržovaly setrvačností, tedy k udržení etnické identity, jazyka a kultury nebylo třeba zvláštního úsilí ani uvědomění. Podstatnou roli při tom hrála náboženská příslušnost ke katolické církvi, ke které se hlásili Lužičtí Srbové, zatímco evangelíci byli Němci. Dříve bylo takřka nepřipustné uzavřít sňatek s partnerem jiného vyznání. V dnešní době jsou častá smíšená lužickosrbsko-německá manželství, například v oblasti Delan. Významně se projevuje i nižší prestiž lužické srbštiny, což velmi citlivě vnímají děti. Jedná se o obecný jev, který se týká jazyků menšin.

Průzkumy, které prof. Šatava prováděl formou anket, se týkaly všech žáků navštěvujících druhý stupeň lužickosrbských tříd základních škol (třída typu A) a lužickosrbské gymnázium v Budyšině; jako srovnání byly využity i odpovědi žáků tříd typu B (lužická srbština pouze jako předmět). Výsledky těchto průzkumů byly mnohokrát publikovány.

Z uvedených výzkumů aspoň několik postřehů. Jediná základní škola v Lužici, kde děti mezi sebou i mimo čas výuky mluví výhradně lužickosrbsky, je v Chróscících. Proto je velkou ztrátou zavření druhého stupně této školy v roce 2003. Ve věku 15 až 16 let nastává etnická krize, proto je třeba v tomto věku poskytnout lužickosrbské mládeži podporu. Podstatné jsou proto mj. publikace pro mládež tohoto věku v lužické srbštině. Na otázku, jakou řeč žáci ovládají lépe, tedy jestli lužickou srbštinu nebo němčinu, na prostá většina odpověděla ve prospěch němčiny. Větší lužickosrbské národní uvědomění projevovaly dívky.

Prof. Šatava na závěr přítomně potěšil i několika změnami, ke kterým v posledních letech v Lužici došlo. Především mladí Lužičtí Srbové se již nestydí mezi sebou mluvit na veřejnosti lužickosrbsky. Lužičtí Srbové dnes také daleko více vědí, co je třeba pro zachování jazyka i kultury dělat, spolupracují s jinými národnostními menšinami v Německu, jsou členem uskupení evropských menšin (např. FUEN). Své zájmy dokážou daleko důrazněji prosazovat například formou demonstrací, což dříve bylo těžko představitelné.

Téma přednášky je samozřejmě zásadní pro všechny příznivce Lužice: budou i další generace v Lužici mluvit lužickosrbsky, bude se lužická srbština rozšiřovat nebo bude nadále mizet? Proto účastníci nejen pozorně naslouchali, ale po přednášce následovala řada otázek, které se týkaly například školského systému Witaj, důvodu jazykového posunu v evangelických částech Lužice nebo zvláštností Slepjanska. Škoda jen, že horké letní počasí lákalo spíše na plovárnu než do učebny vysoké školy, tedy že počet návštěvníků této důležité přednášky nebyl daleko vyšší.

Miloš Malec

Přednáška o starých Slovanech v Bavorsku

V úterý 27. 5. se v Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou Univerzity Karlovy v Praze – Filozofické fakulty konala přednáška doc. Dr. Hanse Loserta z university v Bamberku „*Moinvinidi, Radanzvinidi und Nabavinidi*“ – *Neues zu den Slawen in Nordbayern*. Oblast osídlená v raném středověku slovanským (srbským) obyvatelstvem leží mezi Řeznem, Bayreuthem a Bamberkem (převážně Horní Falc, Horní a Střední Franky); v době římské a stěhování národů byla spjata s dynamickým a etnicky pestrým světem Podunají, po pádu durynského státu se octla na periferii Francké říše. Přednášející představil výsledky nového výzkumu raně středověkého pohřebiště v Řezně (Regensburg-Großprüfening-*An der Klostergründen*), na němž se nejpozději od 6. stol. pohřbívaly ostatky mrtvých spálené na hranici – tzv.

žárové hroby. Kovové předměty z výbavy hrobů (přezky opasků, drobné šperky apod.) mají velmi dobré obdoby zejména v bajuvarských hrobech tohoto období přechodu pozdní doby stěhování národů a počátku našeho raného středověku (místní germánské kmeny pohřbívaly těla nespálená), vzácně i v Pannonii a Černo-moří; keramické nádoby se tvarem, provedením i výzdobou shodují s keramikou tzv. pražského typu, která se považuje za raně slovanskou. Žárový pohřební ritus se zde udržel i v 8.–9. stol., ale to již byly z nařízení Karla Velikého (r. 793/4) ve slovanské oblasti cíleně zakládány misijní kostely, při nichž se pohřbívalo křesťanským způsobem. V hrobech této doby (např. na pohřebišti Weismain-*Selützen*, kde pomístní jméno je zjevně slovanského původu) se nacházejí zbytky dřevěných vědérek a tzv. esovité záušnice stejně jako ve slovanských hrobech v Čechách a na Moravě. Do 8. až počátku 10. stol. patří hradiště na čedičovém kuželi zvaném Rauher Kulm s kamennými hradbami a keramikou zdobenou „slovanskými“ vlnicemi. Sídliště se zlomky keramických nádob odpovídajících západočeským nálezům zkoumali archeologové v Dietstättu (Lkr. Schwandorf).

Při stopování dávných severobavorských Slovanů (nejen tzv. Nábských Srbů) narážíme na potíže nejen v tom, že nejsme schopni říci nic o etnické příslušnosti a jazyce, jímž v okolí Řezna mluvili lidé pohřbení s nádobami zdobenými vlnovkou vyrytou hřebenem, ale také ve skutečnosti, že místní jména zčásti či úplně slovanského původu, resp. se složkou *Windisch*, *Wind-*, se zhusta vyskytují ve výše položených končinách, méně příznivých zemědělství, v nichž nám zcela chybějí archeologické nálezy slovanského charakteru (to se týká i našeho Chebska). Tyto vsi byly obvykle zakládány až v 11.–13. stol.; tehdy již byla hmotná kultura zcela sjednocena a odrážela sociální prostředí, územní příslušnost a hospodářské vztahy, avšak nikoli národnost. Zůstává ostatně otázkou, nakolik tomu bylo v předchozí době jinak.

Nálezy i dokumenty si lze prohlédnout na internetové stránce <http://schuetzen-schwarzach.de> (kliknout na *Unsere Gemeinde Schwarzach* a pak na *Slawische Siedlung*). Doporučuji také odkaz na stránky Archeologického lexikonu http://www.landschaftsmuseum.de/seiten/lexikon/Slawen_Oberfranken.htm, popř. http://www.landschaftsmuseum.de/seiten/lexikon/Terra_Slavorum.htm. Vše je dostupné pouze německy, ale obrázky našťastí tlumočnicka nepotřebují.

Zuzana Bláhová-Sklenářová

Z HORNÍ LUŽICE

Demonstrace v Berlíně

Ve čtvrtek 29. května se v Berlíně uskutečnila rozsáhlá demonstrace, na které Lužičtí Srbové a jejich příznivci artikulovali své finanční požadavky vůči spolkové vládě a vládám Saska a Braniborska. Podle odhadů se akce zúčastnilo až pět set demonstrantů. Byla to vpravdě historická událost, neboť šlo o první masovou protestní akci Lužických Srbů v ulicích německé metropole. Kromě samotných Lužických Srbů z Horní i Dolní Lužice se demonstrace zúčastnili i sympatizující obyvatelé Berlína, představitelé dánské menšiny ze Šlesvicka-Holštýnska a také několik zahraničních příznivců zejména z Polska. Někteří Lužičtí Srbové byli oděni v lidové kroje, nesli modro-bílo-červené vlajky a transparenty s nápisy typu *Přestaňte ničit lužickosrbskou kulturu!*

Demonstrace byla zahájena v 15:45 na Náměstí Augusta Bebela. Odsud protestující pochodovali ulicí Pod Lipami k Braniborské bráně, kde začaly projevy. Jako první se chopil slova nejvyšší představitel Domowiny Jan Nuk. Prohlásil mimo jiné, že Lužičtí Srbové jsou pro konstruktivní reformy, které by vedly k optimalizaci financování jejich národních institucí. Dále hovořil předseda Německého svazu katolíků profesor Hans Joachim Meyer, který akcentoval často opakovanou skutečnost, že rozvoj vlastní kultury není zdaleka jen záležitostí samotných Lužických Srbů, nýbrž povinností celého Německa. Podle jeho slov nemohou být ani slovanští sousedé lhostejní k tomu, jak Němci přistupují k národnostní menšině, která žije na jejich území. Poté ještě promluvili poslanci Bundestagu

Marja Michałkowa (CDU), Steffen Reiche (SPD), Cornelia Behm (Zelení) a byla přečtena zdravotní europoslankyně Elizabeth Schroedter (Zelení). Všichni politici podpořili požadavek, aby byla Nadaci lužickosrbského národa přiznána dotace ve výši 16,4 milióny euro. Ředitel Německo-lužickosrbského lidového divadla Lutz Hillmann poté připomenul, že nižší podpora by mohla vést ke zrušení některých kulturních institucí a spisovatel Jurij Koch zdůraznil další možné destruktivní aspekty dosavadní politiky spolkové vlády. Představitel dánské menšiny v Německu Flemming Meyer pohovořil o analogických problémech svého národa a vyzval přítomné k dalším bojům o svá práva. Na závěr vystoupili v krátkém programu umělci z Lužickosrbského lidového uměleckého souboru a účastníci sborově zazpívali národní hymnu Krásná Lužice.

Kromě největší organizace Lužických Srbů – Domowiny se akce účastnila též dosud mladá Lužickosrbská lidová strana, která je ve svých požadavcích vůči Německu ještě radikálnější; zatímco Domowina žádá ročně 16,4 milióny eur, Národní strana požaduje 30 miliónů a bojuje za to, aby národnostní menšiny získaly po jednom mandátu v Evropském parlamentu.

Předseda Domowiny Jan Nuk k demonstraci prohlásil, že pokud spolková vláda bude tento historicky největší lužickosrbský protest ignorovat, přijdou na řadu další prostředky obrany nejmenšího slovanského národa. Lužičtí Srbové chtějí se svými problémy dojít až do spolkového sněmu, a jestli ani tato akce nebude účinná, chtějí se obrátit na své nejbližší slovanské sousedy a přátele – na Čechy a Poláky. Dodal, že kdyby spolková vláda na protest nezareagovala, byla by to mediální blamáž. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že zatímco celou demonstraci živě přenášelo polské studio Polského rozhlasu a polská veřejnost byla o lužickosrbských protestech dostatečně informována i z jiných domácích zdrojů, přední česká média tuto významnou akci buďto zcela ignorovala nebo zaznamenala velmi nedostatečně.

Na základě informací polských sdělovacích prostředků zpracoval Petr Ch. Kalina

O lužickosrbských poutích do Krupky

I letos se jako každý rok odebralo několik desítek mladých Srbů na pouť do severočeské Krupky. Občas slyšíme dotaz, jak k tomu došlo, že se jednou ročně objeví v tomto pozapomenutém městě na předměstí Teplic lužickosrbské procesí. Málokdo totiž ví, že zde bylo mariánské poutní místo založeno už v roce 1525. Srbská procesí jsou zde doložena od roku 1777. Poutě se konaly na letnice (50 dní po Velikonocích), Navštívení (1. neděle v červenci) a Narození Panny Marie (8. září). V 19. století putovalo většinou kolem 200 Srbů. Nejdříve všichni chodili pěšky, posléze začala část poutníků používat železnici a k pěším se připojili těsně před cílem. Většina poutníků byla bosa s batohy a deštníky na zádech. Pozornost si vždy získával ženský a dívčí kroj (družičky). Někteří si najali pokoj, někteří nocovali společně ve velkém sále, chudí hledali nocleh mezi okolními obyvateli. Každý poutník zaplatil poplatek do společné pokladny na objednanou mši a další potřebné výdaje. Hostitelé Srbům zajistili českého kněze, který jim kázal a zpovídal lužickosrbsky. Připomínán je nepřítel známý přítel Srbů jezuita Josef Žrout (1850–77). Sorabista Eero Balk dodnes vzpomíná, že ani přede mší, ani po ní neslyšíte slůvko německy. Poutníci si často nosili domů tamější léčivou vodu.

Další pouť se konává do Filipova u Rumburka.

(s využitím článku Sigmunda Musiata ze SN) račk

20. 5.

Od 1. srpna 2008 bude dnešní Dolnoslezsko-hornolužický saský zemský okres, dále okres Lubij-Žitava a městský okres Zhořelec sloučeny do jediného Zhořeleckého okresu se 300.000 obyvateli. Lužickými Srby je však obydlen pouze sever nového okresu, což znamená, že Slované zde budou tvořit „ještě menší menšinu“, na což upozorňuje kandidát Levice do okresního zastupitelstva Wolfgang Kotisek. Dolnoslezsko-hornolužický okres dosud věnoval Lužickým Srbům značnou péči, o čemž mj. svědčí oficiální internetové stránky okresního úřadu, kde lze nalézt řadu informací o Lu-

žických Srbech. Dosavadní krajský rada tohoto okresu Bernd Lange (CDU) chce i nadále jednat s Lužickými Srby zejména o problémech povrchové těžby v okolí Slepého a Rowného a slibuje dlouhodobé zachování srbského životního a kulturního prostoru.

22. 5. a 26. 5.

Ve čtvrtek 22. května byl v maďarském Pětikostelí (Pécs) zahájen třídenní 53. kongres Federální unie evropských národnostních menšin. Zúčastnilo se jej 170 delegátů, kteří zastupovali 80 národnostních a etnických menšin z třiceti evropských zemí. Domowina je členem této Unie od roku 1990. Lužické Srby zde reprezentoval viceprezident Unie Jurij Brankač, jednatel Domowiny Bjarnat Cyž a další představitelé Domowiny i mládežnických organizací Pawk a MENS. Přítomny byly i novinářky z lužickosrbské rozhlasové a televizní redakce MDR a RBB Bogna Korjeňkova a Judit Waldžic, jelikož hlavním tématem letošního setkání byla média národnostních menšin. Na závěrečné valné hromadě vyslovili delegáti podporu Memorandu k další existenci Lužických Srbů v Německu.

26. 5.

Devětačtyřicetiletý Lužický Srb Stanisław Tillich se stal novým předsedou saské CDU. Na sjezdu strany, který se konal 24. května ve Cvikově získal důvěru 97,7 procent delegátů (213 bylo pro, 5 proti). V nejvyšší stranické funkci vystřídal Georga Milbradta. O čtyři dny později převzal po Milbradtovi rovněž funkci saského ministerského předsedy, když jeho kandidaturu na zasedání saského sněmu podpořili kromě poslanců CDU také koaliční partneři z SPD. Tillich ve svém kandidátském projevu na předsedu strany o problémech Lužických Srbů vůbec nehovořil; na dotaz Serbských Nowin na tiskové konferenci po zvolení pak zaručil nesnižování dotací Saska Nadaci lužickosrbského národa a vyslovil podporu snahám lužickosrbských institucí. Dosavadní ministr financí Stanisław Tillich žije v Pančicích-Kukowě.

29. 5.

V předvečer berlínské demonstrace nebyla otázka financování lužickosrbských institucí ještě zdaleka uzavřená. Saská ministryně pro vědu a umění Eva-Maria Stange (SPD) přislíbila, že Sasko bude svůj podíl na financování od roku 2009 zvyšovat o 100.000 euro ročně. Zároveň oznámila výsledek jednání se spolkovou vládou, z něhož vyplynulo, že Německo zachová svůj podíl dotací na částce 7,6 miliónů euro. Rovněž není dosud jasné, zda braniborská vláda zvýší svůj roční podíl, který v současnosti činí 2,5 miliónu. Předseda Domowiny Jan Nuk prohlásil, že Lužičtí Srbové nejsou s výsledky dosavadních jednání mezi Saskem, Braniborskem a spolkovou vládou spokojeni a zopakoval, že nepřiznání celkové požadované částky ve výši 16,4 milióny euro způsobí lužickosrbským institucím značné potíže. Za požadavkem Domowiny stojí i spolkoví politici Marja Michałkowa (CDU), Steffen Reiche (SPD), Cornelia Behm (Zelení) a Ilja Seifert (Levice).

7. 6. a 11. 6.

V petrohradské galerii Ermitáž byla 10. června zahájena výstava třiašedesáti kreseb lužickosrbského malíře a grafika Hendricha Božidara Wjely (1778–1805). Na vernisáži byla přítomna dvanáctičlenná delegace z Lužice, mezi nimiž nechyběl ředitel Nadace lužickosrbského národa Marko Suchy, ředitel Lužickosrbského muzea v Budyšině Tomasz Nawka a jeho kolegyně z Městského muzea Budyšin Ophelia Rehor. Na slavnostním zahájení výstavy prohlásil zástupce ředitele světověznámé ruské galerie Vladimir Matvejev, že díla lužickosrbského malíře budou pro širokou i odbornou ruskou veřejnost velkou novinkou a že již před zahájením výstavy vzbudila značný zájem. Výstava bude v Petrohradě přístupná do 7. září a je k ní vydán ruskojazyčný katalog.

16. 6.

Na žitavském Gymnáziu Christiany Weise se uskutečnil první ročník saské bohemády. Své písemné i ústní znalosti českého jazyka zde poměřovalo 55 saských žáků, kteří se učí česky. Uchazeči museli také prokázat komunikační dovednosti v rozhovorech s českými studenty pirnského německo-českého gymná-

zia. Jejich výkony hodnotili němečtí učitelé češtiny, čeští studenti pirnského gymnázia a učitelé z České republiky. Celkem šest z patnácti možných medailí si ze Žitavy odvezli studenti budyšínského Lužickosrbského gymnázia, čímž prokázali, že tento vzdělávací ústav vychovává nejlepší češtináře v Sasku. Za výbornou přípravu vděčí budyšínskému studentovi zejména učitelce češtiny Janě Štillerové.

Zprávy ze Serbských Nowin připravil Petr Ch. Kalina

Z DOLNÍ LUŽICE

24. května se konal v chochozském kostele duchovní koncert za účasti *Serbskego ludowego ansambla* z Budyšina.

Dr. Pětš Šurman byl na další dvě léta znovuzvolen do čela dolnosrbského odboru Matice srbské.

Vedle výstavy v Nowé Cale, jež se uzavře 26. června, byla další výstava děl dolnosrbského malíře Wylema Šybara s názvem *Lužyske krajiny* zahájena 24. května v *Błošańskem muzeumje* (Muzeu dolnolužických Blat) v Lubnjowě. Potrvá do 28. září.

Hojně navštívený středověký „slovanský“ řemeslný trh *Nawrošenje Słowjanow* (Návrat Slovanů) obsadil o víkend 24.–25. května Dešno. Nechyběli šermíři, „středověcí“ muzikanti, *wogonźrack* (polykač ohně) a uctívání sochy slovanského boha Svarožice.

U příležitosti 200. výročí existence kostela se konala v Janšojcích 25. května dvojjazyčná *namša*. Předcházely jí oslavy v srbském duchu v pátek a sobotu a uvnitř kostela ji doprovázela vý-

stava historických fotografií a starých náboženských předmětů z místního Srbsko-německého muzea.

Při příležitosti 60. výročí úmrtí srbského duchovního, jazykovedce a spoluzakladatele Domowiny Bogumiša Šwjele v Dešně proběhla 25. května dvojjazyčná mše a *wuswěsenje* (vysvěcení) jeho obnoveného pomníku. Bogumiš Šwjele v době německého nacismu konal bohoslužby navzdory oficiálnímu zákazu dále dolnosrbsky a dokonce nechal *dešańsku cerkwju* (kostel) vyzdobit srbskými nápisy a Davidovou hvězdou.

13. června byla v Srbském muzeu v Chotěbuzi otevřena speciální výstava pojmenovaná *Serbska rěc swěta – pismojstwo, wuměłstwo* (písemnictví, umění). Při této příležitosti zde vystoupila folklorní skupina *Sprjewjan* z Budyšina.

Festivalu *Chósebuski swěžen* (svátek) 15. června se různými kulturními výstupy na centrálním jevišti na náměstí *Stare wiki* (trhy, rynek) už tradičně zúčastnili i Dolní Lužičtí Srbové.

19. června proběhl *Žeń wótwórjonych žuri* (Den otevřených dveří) v chotěbuzském Srbském domě. Program tvořily přednášky, vystoupení folklorních skupin a hudebníků a minikurs dolnosrbsčiny.

Od června je možno každou středu mezi 10. a 11. hodinou dopolední navštívit gotický kostel se vzácnými středověkými freskami v Brjazyně.

Na internetové adrese <http://firefox.sorbzilla.de/dsb> je od nyní možno stáhnout si i dolnosrbskou mutaci oblíbeného webového prohlížeče Firefox ve verzi pro Windows a Linux.

Z Nowého Casniku 20–24/2008 připravil František Březina.

10 let projektu Witaj

10 lět modelowy projekt Witaj/ 10 Jahre Modellprojekt Witaj 1998-2008. Serbske šulske towarstwo, Budyšin 2008

1. března 2008 tomu bylo 10 let, když ve školce chotěbuzské městské části Žylow vznikla první modelová skupina, ve které se děti začaly učit lužickou srbštinu formou imerze (česky ponoření). Zjednodušeně řečeno tento způsob probíhá podle zásady *jedna osoba – jeden jazyk*, dítě se tedy chťe nechťe musí naučit s lužickosrbskou vychovatelkou mluvit lužickosrbsky, a díky tomu se tento jazyk vrací znovu do rodiny. V minulosti jsme o tom už psali v letáku o projektu Witaj v roce 2001 a v článku o dvojjazyčnosti v červnu 2003 (4 kapitoly ke dvojjazyčnosti ve vztahu k národnostním menšinám). Společnost přátel Lužice dokonce na projekt symbolicky uspořádala neveřejnou sbírku mezi svými členy a obnos byl v roce 2004 předán spiritu agentovi projektu Janu Bartovi.

Ludmila Budarjowa k tomuto výročí sestavila brožurku, která stručně shrnuje vývoj projektu. Na začátku si můžeme přečíst 16 gratulací mezi nimiž nechybí ani zdravice předsedů vlád Saska a Braniborska. Následuje dvojjazyčný článek Budarjowé o *myšlenke modelového projektu*. V roce 1998 se začínalo s 12 dětmi, nyní Lužickosrbský školský spolek ve vlastní režii provozuje ve všech lužických mikroregionech vlastní síť osmi imersních školek s 233 dětmi, skupiny Witaj jsou v dalších 18 školkách jiných zřizovatelů. Celkový počet dětí v projektu Witaj na jaře 2008 byl kolem 600. Projekt přišel opravdu v hodině dvanácté, neboť v posledních letech docházelo k hroznému poklesu počtu saských dětí, které se učily lužickosrbsky. Ve školním roce 1994/1995 to bylo 3683 dětí, zatímco o 10 let později už jen 2281 dětí, a nyní dochází spíše ke stagnaci. V Braniborsku je tomu naopak: Ve školním roce 1994/1995 se učilo lužickosrbsky pouze 1051 dětí, o 10 let

později už 1601 žáků. Aktuální stav je 2160 dětí v Sasku a 1803 dětí v Braniborsku, celkem tedy 3963 žáků. Budarjowa se dotýká ještě problému, jak dál po projektu Witaj. *Postrádáme však projekty pro mládež, jako je využití moderních médií, aby mohla být překonána geografická vzdálenost mezi mladými Srby. Takovým řešením je vytváření virtuálních společenství*, píše. Lužickosrbsky mluvící mládež bohužel nemá silnou lobby, která by horovala za „lužickosrbské“ peníze na mládežnické projekty.

Kratší články dalších přispěvatelů z osobnější roviny uvádějí některé zajímavé skutečnosti z historie projektu. Robert Pellen, učitel z Bretaně uvádí, jak se nápad do Lužice dostal díky tamnímu zvorovému projektu DIWAN, fungujícímu už po 30 let. V dubnu 1992 se setkal s dalším přispěvatelem Janem Bartem, který se snažil po šest let tuto myšlenku prosadit v lužickosrbské veřejnosti. Ředitelka Margita Altkrügerowa popisuje počátky projektu Witaj v žylovské školce. Erika Jahnova uvádí, že o lužickosrbskou školku v Chotěbuzi se pokoušela už v roce 1989, přes zájem některých rodin se ale nepodařilo ideu prosadit. Ředitelka základní školy v Žylowě, kde mají v projektu nejstarší děti, Claudia Winklerová popisuje zkušenosti s přechodem dětí do klasických tříd na příkladě prvňáků a šestáků. Ještě na začátku ZŠ některé děti používají spíše jednotlivá lužickosrbská slova, v šesté třídě žáci lužickosrbskému jazyku rozumí, čtou v něm, většinou ho používají při vyučování a osvojují si odbornější výrazy jednotlivých předmětů. Pro děti je podle Winklerové zcela přirozené komunikovat lužickosrbsky, přesto však nijak neupadá jejich znalost němčiny. Celý sled uzavírá Hubertus Šenk, který vyučuje na Lužickosrbské odborné škole sociální pedagogiky a uvádí některé teoretické problémy. Podle něj je pro úspěch důležité hlavně důsledné předávání lužické srbštiny ze strany vychovatelů.

V závěru brožury popisují své zkušenosti někteří rodiče.

Nakonec nezbyvá než být optimistou spolu s prof. Dietrichem Šoltou (str. 7): K dalšímu – 20. výročí projektu Witaj bychom pak rádi přivítali první rodiny, které v hovor se svými dětmi užívají horno- či dolnolužickou srbštinu díky tomu, že se jí sami intenzivně naučili ve školce a ve škole.

račk

CD s lužickosrbskou hudbou

Jarmila Vrchotová-Pátová zpívá Janáčkovu moravskou poezii a písně lužickosrbské. Radioservis, Praha 2005.

Koncem roku 2005 vyšla CD nahrávka, která je velice zajímavá nejen svojí dramaturgií, ale současně i interpretací. Je to směs různých období umělkyně počínaje ostravským rozhlasem (1980) přes Lipsko (1963), Chotěbuz (1963, 1981) až po Drážďany (1978–1984). Nahrávka CD koncertní pěvkyně a dlouholeté profesorky zpěvu PhDr. Jarmily Vrchotové-Pátové, která je v současné době čestnou předsedkyní občanského sdružení Výboru národní kultury, bylo vydáno Českým rozhlasem ve spolupráci s německým. Přibližuje nám jedinečnou tvorbu Leoše Janáčka, který se v životě jako Moravák věnoval maximálně moravské poezii v písních, a to nejen sólových, ale i sborových. Ze známé sbírky pro soprán, která je v repertoáru celé řady koncertních pěvkyní, patří interpretace naší prominentky k jedné z nejkvalitnějších. Tvorba je většinou laděna do lyrické polohy (písně Lásko, Kdybych byla ptáčkem, Psaníčko a další) je doména pěvkyně, která s tvorbou vnitřně souzní. Její výkon je něžný, procítěný, technicky bravurní a posluchače dojíká. To je první část CD, která má pokračování v neméně krásné, a sice lužickosrbské tvorbě, obdobně jímavé, plné lyrické melodiky a kompoziční skladatelské invence. Janáček měl slovanství v krvi – viz jeho Lašské tance či Taras Bulba, Glagolská mše, nemluvě o tématech operních nesmírně blízkých slovanskému národu, který bojuje o své přežití i o svoji tvorbu. Představují se nám zde vynikající lužickosrbské skladatelé jako je Bjarnat Krawc a Korla Awgust Kocor. Závěrečné finále je doprovozené orchestrem (písně Smjertnica, Sołobik a rōža). Profilová CD nahrávka je jedinečnou ukázkou nejen lyrické slovanské tvorby a její letité vzájemnosti, ale současně nám představuje koncertní pěvkyni jako zralou a výjimečnou osobnost české kultury. Její profilové CD má trvalou hodnotu a můžete si je zakoupit v Českém rozhlase v Praze na Vinohradské třídě za pouhých 169,- Kč.

Jindřich Janda

Lužickosrbská kultura ve velké Evropě

Milan Hrabal (ed.), Jazyk, jímž porozumíš větru. Antologie lužickosrbské poezie. 1. vyd. Praha: Protis, 2007. 220 s. ISBN 978-80-7386-019-6.

Literární překlad je velmi důležitým kulturním odvětvím, které umožňuje intelektuální výměnu a kulturní dialog mezi různými národy a jazykovými oblastmi. Antologie lužickosrbské poezie s názvem *Jazyk, jímž porozumíš větru*, která nyní vyšla v nakladatelství Protis, je nejen významným počinem literárním, ale také překladatelským (o překladatelských kvalitách publikace bude ještě řeč). Navíc je cenou výpovědí o tom, jak tito Polabští Slované žijí a myslí na počátku 21. století, poté co si prošli důležitými společenskými změnami v letech devadesátých.

Pro toto etnikum, které nemá svůj stát, které postrádá větší města a čítá nyní podle odhadů 40 000–60 000 osob, je jazyk velmi důležitým identitotvorným prvkem. Lužická srbština ale zdaleka nemá na různých ustlání. Vládní příspěvek pro Nadaci lužickosrbského národa, která podporuje jazykovou a kulturní emancipaci Srbů se každoročně zkracuje, saská vláda s odkazem na „nedostatek školáků“ zavřela v posledních letech několik lužickosrbských škol (zde se snoubí lhostejnost německé vlády k potřebám menšiny s prostým faktem stárnutí obyvatelstva, které znamená, že se do škol hlásí méně a méně žáků, přičemž lužická srbština zůstává na německých školách volitelným předmětem). Dělí se navíc na dvě varianty – hornolužickou a dolnolužickou, ovšem v každodenní komunikaci mluví tímto jazykem hlavně starší generace. Vzhledem k vysoké nezaměstnanosti totiž mnoho mladých lidí

odchází za prací na západ Německa, také literáti často píšou dvoj- jazyčně, protože se jim tím otevírá cesta na velký německý trh.

Milan Hrabal pojal knihu jako komplexní zprávu o životě a myšlení Lužických Srbů a zachycuje jejich literární a myšlenkový vývoj od sedmdesátých let až do současnosti (v roce 1976 vyšla antologie *Vřesový zpěv*, na kterou tato sbírka navazuje). Hrabal je překladatel-amatér, který se ale psaní poezie věnuje již delší dobu a při překládání básní byl v úzkém kontaktu s autory. Jak sám uvádí, v několika případech šla spolupráce tak daleko, že autor pod vlivem překladu upravil originál. Hrabal se snažil být co nejvíce věrný předloze (vždy jedna báseň každého autora je uvedena zrcadlově v lužické srbštině). I když je místy text poněkud kostrbatý a čtenář má dojem, že by si autor mohl dovolit více experimentovat se zachycením významu v češtině (na druhé straně se např. odvážně pustil do překladu anagramů), je celkový dojem velmi dobrý a některé básně, jako např. báseň *Holoubek dvě bílé nožky má* od Kita Lorence nebo překlady básnických hříček od Měranu Cušcyny, jsou literárně mimořádně zdařilé.

Přejdeme-li konkrétně k obsahu sbírky a perspektivě jednotlivých autorů, jedná se o básnickou antologii, chronologicky řazenou podle toho, jak se dvanáct nejvýraznějších básnických postav od let sedmdesátých až do současnosti objevovalo na literární scéně. Všichni feministy a feministky také jistě potěší, že obě pohlaví jsou ve sbírce zastoupena rovnocenně. Najdeme v ní autora evropského formátu Kita Lorence, který zaujímá v knize privilegované místo, tak jeho žáky (Benedikt Dyrlich, Róza Domaščyna), ale i mladé začínající autory, kteří jsou podle Milana Hrabala příslibem do budoucna (Beata Nastickec). Jsou zde i autoři, kteří už netvoří, ale svým dílem přispěli k rozvoji lužickosrbské poezie (např. Petr Thiemann, který se dnes živí jako filmař). Styl autorů je velmi různorodý: najdeme tam jazykově vybrané básně Kita Lorence, které si hrají se slovy a zároveň v sobě nesou hlubší význam, zlidovělé básně patriota Bena Budara, uzavřená a intimní díla z pera Marjy Krawcec či rebelské básně odkrývající hlubiny sexuality z dílny mladé básničky Lubiny Hajduk-Veljkovićové.

Základní motivy sbírky jsou: střet mladé a staré generace, vystřízlivění ze svobody po pádu komunismu, obava z rozpouštění lužickosrbské identity v německé. To reflektuje např. báseň *Špek* od Bena Budara: (...) *Dneska když bič přestal bít/ a nemusíme s nikým výt/ v zákazech a ústřích/ teď zas máme obavy/ z té velké svobody,/ že se všechno rozdrobí,/ že se studny zakalí,/ že uvadnou kořeny// především naší vinou...* Občas se dostaví pocit, že lužickosrbská poezie tvoří tak trochu sama v sobě a pro sebe a nemá vlastně velká témata (frustrace z Německa se přeměnila na frustraci v sebe sama), a je těžké říci, nakolik je „povinné“ opěvování krás Lužice reklamním trikem, onou přidanou hodnotou, která básně lépe prodá na německém trhu. Upřímnost výpovědi ale nemůžeme vytýkat autorů rostlým s Lužicí, pro které je Lužice zdroj trvalé inspirace i pobavení: *Na mělkém kraji jezera/ dneska všechno rybi chtění/ si spolu vhrává do těla/ svoje němé dáledění./ Vprostřed slunce voda mlaská,/ nemá konce rybi láska (...).*“ (Beno Budar, *Letní svatba ryb*)

Knihy je vedle básní samotných doplněna o poutavou a poučnou předmluvou z pera sorabisty Leoše Šatavy, který zde nastiňuje kulturní a politický vývoj lužickosrbského etnika od jeho úplného počátku až do současnosti, v druhé části se pak pokouší zhodnotit přínos autorů, jejichž díla jsou v publikaci zastoupena. Velmi cenné jsou poznámky k básním od překladatele a editora knihy Milana Hrabala, které vysvětlují realie, místa, postavy, zvyky či jazykové hříčky, a někdy čtenářům objasňuje pozadí vzniku básní. Ty pak dostávají zcela nový význam; na první pohled poeticky hravá báseň *Zázračná proměna* s podtitulem *Co roste v lese lužickém?* od Kita Lorence odkazuje ve skutečnosti na těžbu hnědého uhlí ve střední Lužici, kvůli které zanikají nejen lužické lesy, ale i celé vesnice. Vedle medailónků všech zastoupených básníků nechybí ani profil lužickosrbské malířky Isy Bryccyny, která knihu ilustrovala.

Jak tedy zhodnotit stav, ve které se nachází lužickosrbská literatura a společnost na prahu nového tisíciletí a jaké jsou její vyhlídky? Dále pak: jaký význam má překlad lužickosrbské poezie v České republice? A konečně: jak zasadit výbor lužickosrbské poezie do středoevropského, potažmo celoevropského kulturního kontextu?

Lužická srbština je nám vedle slovenštiny a polštiny nejsrozumitelnějším jazykem. S Lužici jsme svázáni odjakživa (kdo dnes ví, že svatá Ludmila byla Lužická Srbka?), Lužice byla po tři staletí součástí zemí Koruny české. O kulturní a intelektuální blízkosti mezi Čechami a Lužici svědčí trvalá kulturní výměna, např. na půdě Lužického semináře na Malé Straně, mnoho z uveřejněných básní na Prahu a Čechy odkazuje (např. *Píseň lásky z Prahy*, *Pražský máj 2004* od Benedikta Dyrlicha, *Jiří Wolker* od Marje Krawceec). Důvodů proč se zajímat o tuto menšinu, která se nachází bezprostředně u našich severních hranic, je tedy víc než dost. Překlady mají v tomto smyslu klíčovou roli v evropské knižní kultuře – znamenají otevřenost a snahu o pochopení jiných kultur. U nás mají navíc velkou tradici a vzhledem k tomu, že téměř 80% překladové literatury je z angličtiny, je toto vydání chvályhodným počinem.

Ríká se, že v Lužici píše všechno, co má ruce a nohy. To ale neznamená, že by tím trpěla kvalita lužické literární produkce, o čemž svědčí i tato básnická antologie. Jak poznává sora-bista Leoš Šatava ve své předmluvě, kulturní rovina v Lužici supluje rovinu politickou. Srbové mají svou národní organizaci – *Domowinu*, která zastřešuje spolkovou a občanskou činnost Lužických Srbů a která podporuje i mladé literáty. Lužickosrbská poezie čerpá ze své zakotvenosti na pomezí slovanského a germánského živlu, přesto je v nejvlastnějším smyslu evropská: v básních najdeme mnoho odkazů na řecké báje a pověsti, útrapy, které jsou společné všem postkomunistickým středo- a východoevropským zemím, ale také na své vlastní zvyky, tradice a historii. Jak píše Milan Kundera ve své esaji *Nesamozřejmost národa: V globalizujícím se světě jde o základní otázku bytí a nebytí malého národa, o to, zda nechat národní jazyk zplánět nebo jej kultivovat, o věčný boj za národní ospravedlnění a zabezpečení.*

Pokud platí, že zachovávání národního jazyka nemá smysl, aniž by v něm vznikala kvalitní literatura, můžeme směle říci, Lužičtí Srbové zatím bojují o svoji národní existenci úspěšně. Na závěr si dovoluji citovat Karla Čapka:

Evropa nepřestane být zemí národů, pokud bude zemí tvůrčích, to jest národních kultur.

Jinými slovy – zachovávání rozmanitých národních jazyků v Evropě znamená prohlubovat základy evropské kultury.

Bibliografie

Čapek, Karel. *Od člověka k člověku*. Praha: Československý spisovatel, 1991.

Internetové zdroje

Společnost přátel Lužice, <http://www.luzice.cz>

Milan Kundera: *Nesamozřejmost národa*. Pražský festival spisovatelů, [online], cit. dne 6. června 2008, dostupné na: <http://www.pwf.cz/cz/prazske-jaro/560.html>.

Barbora Latečková

Rudolf Mjeń. ZestajaŃ Franc Šěn.

Serbska poezija 53, wudaŃ Kito Lorenc, LND Budyšin 2007, 63 s.

R. Mjeń (1767–1841) se proslavil úpravou a vydáním básně svého otce Jurije Mjeně (1727–1785) *Serbskeje řeče zamóženje a chwalba w řečerskim kěrlišu* (1806). Nebýt tohoto zásahu (na otcovo přání), pravděpodobně by se tato slavná báseň (existující tehdy jen ve zlomkovitých ručních opisech) nedochovala. R. Mjeń však napsal i svoje původní básně, svazček SP otiskuje 8 lužickosrbských (z toho jsou pozoruhodné *Te křcizna*, *Chwalba burstwa*, *Te žně*, prozrazující už vliv lidové poezie) a 5 textů německých. Obširné poučení o Mjeňovi (na dvou stránkách obálky) napsal Fr. ěn. Vydáním knížky se zpřístupňují verše dalšího významného básníka starší lužickosrbské slovesnosti.

Jiří Mudra

Aktualita o Lužickosrbském Sokolu, Lužickosrbský Sokol a ČOS

Sokol 5/2008

Ve dvou článcích časopisu České obce sokolské píše Josef Lebeda nejprve o sokolském turnaji v odbíjené o pohár Domowi-

ny, následně o dějinách Lužickosrbského Sokola. Ve stručnosti zde fundovaně informuje o sokolských aktivitách Jana Bryla, Josefa Páty, Vladimíra Zmeškala, Měrcína Nowaka a dalších. Zajímavou informací například je, že profesor Páta získal za člena Česko-lužického spolku Adolf Černý meziválečného starostu České obce sokolské Josefa Scheinera.

račk

Memorandum k další existenci serbskeho luda w Zwjazkowej republice Němskej

Lužičtí Srbové musili ve svých 1400letých dějinách přetpět nacionalisticko-šovinistické ústrky a pronásledování, jakož i následky extenzivní těžební politiky, jež si od r. 1924 vyžádala jako oběť víc než stovku jejich vesnic. Nakonec své znásilňování reálně-socialistickou NDR přežili díky přízpusobování i zpěčování. Asimilací a germanizací jejich počet neustále klesal. Sjednocením Německa a rozšířením Evropské unie se otevřely nové naděje. Lužičtí Srbové jsou uznáni Spolkovou republikou Německem jako autochtonní národ, a mají nárok na ochranu a podporování své identity. Nehledě na to, je lužickosrbský národ se svými dvěma samostatnými spisovnými jazyky ve své existenci ohrožen, lužickosrbské kultuře (jež se po reformaci rozvinula v kulturu vysokou a mnohotvárnou) ve svobodném Německu hrozí nebezpečí. Tato situace vznikla následkem neustále se zmenšujícího peněžního

příspěvku Nadaci lužickosrbského národa, příspěvku od spolkové vlády. Nedořešený kompetenční spor (trvajícím už mnoho let) mezi SRN, Saskem a Braniborskem zatěžuje německou menšinovou politiku. Je překážkou nové smlouvy o financování, která měla platit už od ledna 2008.

Nadaci lužickosrbského národa založila společně SRN, Sasko a Braniborsko roku 1991, aby mohla být zachována unikátní lužickosrbská kulturní, výchovná a vědecká zařízení a aby bylo možno k tomu naplánovat nezbytnou činnost. Lužickosrbské umění, kulturní statky a další tradice se měly představovat a rozvíjet, aby byla účinně podporována tolerantní vzájemnost mezi Lužickými Srby a Němci.

Všichni tři smluvní partneři veřejně neustále vyjadřovali vůli zabezpečit podporu lužickosrbskému jazyku a kultuře, naposledy tomu tak bylo u příležitosti 15. výročí trvání nadace v listopadu 2006. Nehledě na toto zdůrazňování sympatií však na začátku roku 2008 stojí lužickosrbské profesionální instituce a občanská sdružení před nerozřešeným stavem: neustále se snižující financování ohrožuje plnění nejněžnějších jazykových, kulturních a vědeckých úkolů, a tím i budoucnost lužickosrbského národa.

Nadace lužickosrbského národa na rok 2008 nemá už k dispozici zdaleka tolik prostředků (přinejmenším 16,4 milionu eur by bylo zapotřebí a každý rok zvýšení úměrné vývoji cen), aby mohla plnit své poslání.

Je nepochopitelné, že země tak otevřená světu, jako je spolková republika, která svým podpisem podporuje všechny evropské standardy menšinových práv, považuje požadavky na podporu lužickosrbského národa za přemrštěné.

Proto dosavadní centra pečující o svébytnost Lužických Srbů, lužickosrbská kulturní a vědecká zařízení a spolky i jejich sympatizanti vyzývají odpovědné činitele Svazové republiky Německa, jakož i spolkové země Sasko a Braniborsko, aby zabezpečili činnost Nadace lužickosrbského národa přiměřenou, dlouhodobě zaručenou podporou, počítající také s každoročním růstem cen.

Vyzýváme německou i mezinárodní veřejnost, aby se u spolkové vlády zasazovala o to, aby mohla nadace i v budoucnu působit v Lužici ve prospěch autochtonní menšiny.

Proto očekáváme, že spolková vláda a Německý spolkový sněm, jakož i vlády a parlamenty v Drážďanech a Postupimi neprodleně stanoví kompetence pro ochranu a podporu Lužických Srbů v Německu. Od odpovědných politiků požadujeme, aby konečně uznali, že podporu autochtonních národ-

ních menšin není možné zredukovat jen na podporu kultury ze strany obou spolkových zemí. Podpora autochtonních národních menšin je v daleko větší míře povinností celého státu, zahrnující všechny složky života.

Rušení dalších lužickosrbských nebo německo-lužickosrbských zařízení pro výchovu, kulturu a vědu by lužickosrbský život, kdysi v Německu pronásledovaný a potlačovaný, odsoudilo k poznenáhlemu zániku.

Budyšín, únor 2008

Z Rozhladu 2008, s. 156–157, přeložil Jiří Mudra

Toto memorandum představili na tiskové konferenci 6. 3. 2008 v Polském domě v Berlíně Jan Nuk, Benedikt Dyrlich, Ludmila Budarjowa a dr. Měrćin Wałda třiceti novinářům domácím i zahraničním. Text memoranda vznikl z podnětu Svazu lužickosrbských umělců, vytvořila ho iniciativní skupina a zástupci Domowiny 25. února, pro novináře je přeloženo do 7 světových jazyků, podepsali je 23 vedoucí zástupci lužickosrbských svazů a institucí. Memorandum dostaly nejen vlády a parlamenty SRN, Saska a Braniborska, ale bylo odevzdáno i velvyslanectvím zemí EU a Ruska, Běloruska a Ukrajiny, aby je doručila svým vládám a parlamentům.

Jiří Mudra

Cesta po modré aneb Serbske nalěčo 2008

Datum: 6. května 2008, místo: Místní knihovna v Letňanech, začátek: 18:15 hod.

Uspořádat letošní Lužickosrbské jaro jako představení literární produkce překladů lužickosrbských autorů do češtiny se ukázalo jako šťastné řešení. Osou pořadu byla četba ukázek z doslova ještě horké novinky – knihy Timo Meškanka *skok za módrinu... / cesta po modré...* Knížka je dvojjazyčná a obsahuje jednak autorovu nejnovější sbírku a dále jeho překlady ukázek z díla několika

významných českých autorů do lužické srbštiny. Hodnotit knihu je úkolem pro jiný text, budeme se věnovat pořadu a interpretaci textů. Zde měl organizátor a moderátor celého programu Radek Čermák opět šťastnou ruku, když zvolil jako interpreta zkušeného Radima Vašínku. V jeho podání byly všechny čtené texty opravdu zážitkem. Ostudu lužickosrbské straně rozhodně neudělala Milenka Rječcyna z Budyšina, která se ujala recitace textů v lužické srbštině. Její stridmý a procítěný projev vytvářel příjemnou rovnováhu v partnerství dvou hlasů i dvou jazyků. A do třetice šťastných okolností bezesporu patří hudební doprovod v podání Vladimíra Merty, který nastoupil jako záskok místo původně ohlášené skupiny Traband. Merta je moudrý a skromný člověk, ve svých písničkách i průvodním slově se rozdáva plnými hrstmi. Takže asi půlstovka diváků byla nadmíru

Lukáš Novosad z časopisu Plav (vlevo) a Marcel Černý ze Slovanského ústavu AV ČR (uprostřed) si s autorem prohlížejí jeho sbírku. Foto Radek Čermák

spokojena. Závěr oficiální části programu patřil překladům lužickosrbských přísloví, které nedávno vydalo nakladatelství Janua. Podle reakcí přítomných ani tato kratinká část pořadu nenudila a byla příjemným navozením diskuse při malém občerstvení. Lidé se dlouho nerozcházeli – zajímali se o výstavu fotografií z Lužice, kterou Čermák s Meškankem připravili, diskutovali se všemi protagonisty večera, kteří byli ochotně k dispozici atd. Pozitivní byl zájem mladých lidí, kteří tvořili lehkou početní převahu.

Letošní Lužickosrbské jaro se opravdu vydařilo. Pražští zájemci o lužickosrbskou kulturu tak mohou jen litovat, že se zřejmě jedná o poslední podobnou akci. Z diskuse na Valné hromadě

Společnosti přátel Lužice, která byla vždy finančním garantem, vyplynulo, že už o pořadatelsví těchto akcí není nejspíš zájem. Škoda. Je pravda, že pořádání besed, přednášek a konferencí včetně vydávání periodika – což je hlavní náplň činnosti SPL – je pro poznávání života a kultury našich západních slovanských sousedů velice důležité. Neméně důležitý je ovšem také živý kontakt se současnými umělci i mladými lidmi z Lužice. A ten Lužickosrbské jaro zprostředkovávalo již po několik let na hodně solidní úrovni. Věřím, že nově zvolené předsednictvo výsledek zmíněné diskuse na Valné hromadě nepotvrdí a rozhodne ve prospěch pokračování Lužickosrbského jara.

literární příloha

Werner Meškank Reportáž

„Hagene,“ zavolal mě ráno k sobě šéfredaktor, „Hagene, víš, jak významný den se blíží. Takže teď v téhle obzvlášť komplikované situaci potřebujeme pěknou, optimistickou reportáž.“ Potom mi dal ještě řádku dobrých rad, aby se v neděli k našim posluchačům dostal z rádia opravdu politicky správný, významný a aktuální příspěvek.

Ale já už vím, co mám dělat, abych úkol splnil k šéfově spokojenosti. Minulý týden mi taky mezi čtyřma očima řekl, že navrhl řediteli, aby mi zvýšil plat. Dneska to nebude problém, dát dohromady krátký třiminutový příspěvek. Nepředpokládám, že z přítomných bude někdo umět tak dobře srbsky, aby si troufl na interview. Takže vezmu kousek z proslovu funkcionáře a přidám pár pěkných slůvek jako komentář reportéra – a hotovo.

Hej, co je s tím nahrávačem? Proč nejede? To mi tak ještě scházelo. Jen klid, Hagene! Předtím bylo všechno v pořádku. – A co když se už vážně nerozjede? Jestlipak by si někdo všiml, kdybych vzal z archivu starý proslov tohoto referenta? Třeba by si toho nevšiml ani on sám.

No vida, už zase šlape. Jenom jsem mačkal na špatné tlačítko.

„...a jsme přesvědčeni, že vy, mladí Srbové, dvojjazyčné kádry a všestranně vzdělaní socialističtí občané ponese te vlající vlajku vítězství socialismu přes práh do nového století. Jako občané Německé demokratické republiky, první skutečné vlasti Lužických Srbů, se rovnoprávně podílíte na politickém a společenském životě naší země a máte všechny možnosti využívat své specifické jazykové a kulturní zájmy. A tak bude srbská kultura a srbský jazyk vaší prací a vašimi dobrými skutky pro naši vlast růst a kvést i v budoucnosti...“

Tomu se to pěkně povídá. Jednou by měl s námi zajat někdo na venkov, když připravujeme reportáž. Jako minulý týden v P., to jsme potřebovali něco ke dni železničářů. P. ještě vypadá jako pravá srbská vesnice. Když jsem vešel do dvora jednoho pěkného statku, cítil jsem se jako na návštěvě u babičky.

„Hallo! Ist jemand da?“

„n Tach!“ z chodby vyšel černovlasý muž.

Zeptal jsem se ho na Pawoła R.

„Hm, das bin ich. Worum geht's denn?“

Ten má sakra přízvuk, to se nedalo přeslechnout. Určitě se německy naučil až později. „Mluvíte srbsky?“ zeptal jsem se ho. „Jsem ze Srbského rozhlasu a lidi ve vesnici mi řekli, že dobře mluvíte srbsky.“

„No jo, trochu.“

„Tak to je dobře! Chtěl jsem se u vás nejdřív ohlásit, ale potom už nevyšlo. A tak jsem hned sedl do auta a přijel. Uděláte si pro mě chvíličku?“

„No jo, eigentlich ne. Chtěl jsem zrovna pryč. No ale pod dovnitř.“

Asi padesátiletý železničář byl příjemný člověk. V takových okamžicích se mi moje práce vlastně líbí a můžu zapomenout na ten pocit, že jsem jen kolečko ve velikých hodinách, které musí tikat. Ale bůhví, jestli bych železničáře vůbec zastihl doma, kdybych se ohlásil. Mám své zkušenosti.“

Jak jsem zjistil, z mé a teď taky své „rozhlasové mise“ nadšený nebyl.

„Rád bych ti pomoh, ale mluvit richtik srbsky, to už nende. Jo, jako děcka, to sme uměli šichni. A ti staří, ti kór, ti eště ani pořádně německy neuměli. No jo, a vo té mé práci na dráze... ne, to nepude,“ omluvně mávl rukou.

„Ale to víte, že to půjde,“ zkusil jsem ho uklidnit. „Já vám trochu pomůžu. Vy mi všechno v klidu namluvíte na magnetofon a všechno, co nebude v pořádku, můžu zase vystříhnout. To se už ne jeden nakonec divil, jak dobře umí srbsky. – Posloucháte někdy srbský rozhlas?“

„Srbský rádio? V neděli? – Jo, jo, ta muzika, ta je srbská. Moje paní každou neděli to rádio našteluje a pak to dycky posloucháme. Ale jak tam mluví, to není srbsky, to není, jak my tady mluvíme. To je tak, jak se ty děcka učí ve školi, ne? A pak to, jak mluví tam nahoře kolem Budyšina, tomu už tak nerozumíme. To je to richtik „sorbisch“, ne? U nás se mluví jinak. My tu mluvíme „wendisch“.

„Dobře, dobře. Povězte všechno tak, jak mluvíte doma. To bude v pořádku.“

„No jo, to musí byt richtik srbsky, to pak přece tady šichni v rádiu uslyší, ne?“

V tomto okamžiku už vím, že se to povede. Už jenom trochu přitlačím. Rychle jsem řekl: „Podívejte, nejdřív mi povyprávějte o vaší práci, jak to jde. Potom budu vědět, na co se vás můžu přesně zeptat a vy mi pak taky budete moct pěkně srbsky odpovědět, jo?“

Souhlasil.

V myšlenkách jsem si povzdechl. To nejhůřší jsem zvládl.

„Já to hned zapnu,“ řekl jsem mu jakoby mimochodem. „Často je to potom už tak dobré, že to stačí. A když to moc nepůjde, nebo kdyby to nešlo vůbec, tak vám slibuju, že to vypnu.“

Magnetofonová páska se točí. Ptám se ho na práci u železnice. Ptám se ho na to, co mě zajímá. Ptám se tak, aby šéf i lidi dostali to, co chtějí. Můj rozhlasový partner odpovídá v pestré směsici srbských a německých slov. O práci zemědělce by se mu povídalo určitě líp než o práci železničáře. Ale snaží se. Koncentruje se. A že mluví do mikrofону, na to nejspíš úplně zapomněl. Tak je to dobře. Dělán si poznámky. Pozorně poslouchám jeho slova a věty, jestli by se už něco z toho nehodilo na mou krátkou reportáž. Ale při vši vůli – tentokrát se nic nepodařilo.

Nechal jsem ho vymluvit a chválil ho. „To už je v principu to, co od vás potřebuju. Ale ještě trochu na tom musíme zapracovat. Já jsem už z našeho rozhovoru vypsál, co je důležité.“

Můj železničář byl z toho nevěšedního dění překvapený. A já bych se o něm rád ještě něco dověděl. Většinou se s lidmi mluví nejlíp, když už je pracovní úkol splněn a příspěvek „v krabičce“. Potom se člověk někdy dozví i o jejich starostech. Čím se opravdu zabývají, co jim dělá radost, nebo je števe. V podstatě to, o čem se v novinách nepíše.

Mezitím jsem dopsal krátkou stránku o práci „mého železničáře“. Dolnosrbsky, tiskacím. Ukázal jsem mu to.

„Podívejte, já bych navrhl, abyste si tohle přečetl. A potom mi zas budete vyprávět tady do mikrofону, jo?“

„Jó, to ale nejspíš nepude,“ zalitoval, „já neumím číst srbsky.“

„Ale vždyť tu vidím Nowy Casnik na stole. Ten přece taky čte-

te,“ zkusil jsem mu zase domluvit, „a tam na polici máte řádku srbských knih.“

„No jo, to u nás byli lidi vot té Domowiny“, vysvětlil mi. „My čtem s ženou dycky tu „stoletou pratyju“ a v Casniku pod těma vobrázkama, že jo, jak tam je něco z vesnice.“

„Ale jen to zkuste nahlas přečíst. To určitě půjde.“

Zvedl papír k očím. Ale nešlo to. Nečetl líp než dítě v první třídě, tak pomalu to šlo. To bych svého partnera v rozhlase zesměšnil, kdyby se to vysílalo.

„Víte, jak to uděláme?“ navrhl jsem jako poslední pokus, „nejlepší a nejrychlejší to bude takhle: já vám přeříkám, co tu stojí, a vy mi to slovo po slově budete opakovat tady do mikrofonu. A já ve studiu vystřihám všechno ode mě a vaše slova slepím dohromady. To bude dobrý!“

Byl trochu skeptický. Ale plně koncentrován nakonec udělal všechno, jak jsem ho prosil. Slovo po slově. Větu po větě. Jeden odstavec za druhým. Téměř třičtvrtě hodiny. Potom jsme byli u poslední věty.

„...přeju vám“ – „...přeju vám“

„...pěknou neděli.“ – „...pěknou neděli.“

„Ne, zase to nebylo dobře. Musíte to říct ještě jednou prosím ... pěknou“ – „pěknou“

„neděli.“ – „neděli.“

„No jo, necháme to tak. Ale tu poslední větu musíme ještě trochu nacvičit. Věta na konci je vždycky moc důležitá. To je jako při zpívání – začátek a konec musí být v pořádku. Tak prosím řekněte ještě jednou: Přeju vám pěknou neděli! – A na konci věty potom hlasem dolů. Normálně, myslím, když mluvíte venku s lidmi, taky klesáte hlasem dolů na konci věty, ne? – Jo, hned jsme hotoví, takže: Přeju vám pěknou neděli!“ – „Přeju vám pěknou neděli!“

„Jo! Vidíte! To bylo ono! Super! Teď se vám to opravdu povedlo. Vaše fonetika – myslím jako jak vyslovujete – byla moc dobrá. Ale vy jste jako děti mluvili srbsky, ne? Jsem s vámi moc spokojen. A můj šéf, ten bude spokojený se mnou. Na tu řadu Slovo srbských pracujících klade velký důraz.“

Můj partner měl taky radost. Napětí uběhlé hodiny z něho spadlo.

„To slovo tady,“ ukázal na papír, ze kterého jsme zrovna tak pilně četli, „to bych rád věděl, nádraží, co to je?“

„Nádraží je německy Bahnhof, tam pracujete, ne?“

„Jó, my říkáme po němčině *du na bonof*.“

„Ne, nádraží – to je to správné srbské slovo. Dráha – to slovo znáte, ne? Dráha – die Bahn. A od toho máme slovo Bahnhof – nádraží. Vidíte, ještě jste se něco naučil,“ zažertoval jsem.

„No, tak vám děkuju!“

„Ne, ne, já vám mockrát děkuju,“ řekl jsem mu a už jsem byl s tímhle dnem spokojený, protože jsem se seznámil s tímhle železničářem a protože jsem splnil služební úkol. Ten nepřijemný pocit, který se mi snažil dostat do hlavy, jsem setřásl jako protivnou mouchu. Na to jsem si už skoro zvykl. To je moje práce. Za to jsem placen.

Tak. Vše ostatní bylo už jen technickou otázkou. A tuhle práci mám nacvičenou. Magnetofonovou pásku jsem v rozhlasu přestříhal sám. Technici nemusí vědět, jak taky natáčíme. Jsou mezi nimi i takoví, co se nám smějou, že náš mateřský jazyk tak špatně ovládáme.

Ještě že jsou ti naši Srbové pořád tak ochotní, když je přepadneme s mikrofonom.

„Příď na zapust nebo řapanje kokota,“ loučil se se mnou železničář u branky. Příjemný, veselý, spokojený, srbský. K němu, to vím, se můžu zase vrátit.

„Hats geklappt?“ chtěl vědět řidič, který čekal venku v autě.

„Normal,“ odpověděl jsem a hodil tašku na sedadlo. Nashle, vísko P.!

...být vděční za takové dobré možnosti a udělat vše pro všestranné upevnění míru a naší milované vlasti, pro náš socialistický stát Němců a Srbů!“

Funkcionář zvedl hlas a volal mě z mých myšlenek zpátky do přítomnosti. Nejspíš se blíží ke konci projevu.

„A tento náš hlavní úkol nesmíte nikdy spustit z očí. Využívejte všechny možnosti, které vám naše socialistická společnost poskytuje. Neúnavně se starejte o udržení naší drahé srbské kultury a především naší srbské mateřštiny. Však na tomto poli máme ještě rezervy.“

Někteří naši členové někdy bohužel zastupují pesimistické názory, já si ale myslím, že bychom měli zůstat optimisty. Slyšíme přece každou neděli v srbském rozhlasu, že naši lidé na venkově ještě mluví srbsky dobře. Jsem tedy pevně přesvědčen, že srbský jazyk nikdy nezahyne! – Přeju vám všechno dobré do budoucnosti!“

Zdvořilý potlesk. Mladé děvče dostalo úkol předat referentu kytici.

*Z antologie Na mjazy (Budyšin, 1989)
přeložil Stanislav Tomčík.*

Pozvánka

Město Varnsdorf, Městská knihovna Varnsdorf, Zwjazk serbskich wumělcow Budyšin a poetické studio Doteky srdečně zvou na 12. mezinárodní setkání s básníky a jejich poezií ve Varnsdorfu

SVÁTEK LUŽICKOSRBSKÉ POEZIE

věnovaný Janu Bohuvěru Pjehovi

v sobotu dne 5. 7. 2008 od 15:00 hodin v salonku hotelu ATRIUM ve Varnsdorfu

Pořad se koná pod záštitou Obce spisovatelů Praha.

Děkujeme Magistrátu hlavního města Prahy za poskytnutí grantu ve výši 80 000,- Kč na nový nábytek pro Hórnikovu knihovnu.

Česko-lužický věstník. Časopis o Lužici, sorabistice, literatuře a menšinové politice. Česko-serbski wěstnik. Časopis wo Serbach,

serbowědže, pismowstwe a mjeńšinowej politice. Vychází ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech v nákladu 300 výtisků. • Cena jednotlivého čísla 20,-Kč.

• Vydává Společnost přátel Lužice/ Towaršnosť přečelow Serbow/ Towarišnosť psijašelow Serbow, styčná adresa: náměstí Jana Palacha 2, Praha 1-Josefov, CZ-116 38, www.luzice.cz. • Bankovní spojení: ČSOB (Poštovní spořitelna) 181 757 044/ 0300. • Vedoucí redaktor: Mgr. Josef Šaur,

• Zástupce vedoucího redaktora: Mgr. Petr Kalina • Redaktoři: Ph.Dr. Zuzana Bláhová, Ph.D., Radek Čermák, Mgr. Ondřej Doležal, Mgr. Jan Zichynč, Ph.D.

• E-mail redakce: cesko-luzickyvestnik@centrum.cz • Redakční uzávěrka: 15. dne předcházejícího měsíce

• Předplatné na rok 2008: ČR 200,- Kč, členské příspěvky 300,- Kč, zahraniční 20 €, při platbě v hotovosti

15 €, sociálně slabí mohou požádat o snížení. • Objednávky: Klára Poláčková, Pionýrů 310/5,

289 23 Milovice, tel. a SMS +420 607 588 684, el. adresa: polackova.klara@seznam.cz. Abonenci ze ZRN teč prez referenta Domowiny za kulturne naležnosť a wukraj, Budyšin. • Předplatné je vázáno na kalendářní rok a je splatné nejpozději do konce března. Pro ukončení předplatného je nutné se odhlásit.

Stížnosti na nezaslání vyřizuje Klára Poláčková. • Redakce se nezotožňuje vždy s názory autorů. Za věcnou a slohovou stránku příspěvku odpovídají příslušní autoři.

• Používat zdroje ČLV je možné s podmínkou uvedení zdroje a internetové adresy www.luzice.cz, pokud je dílo již zatíženo autorskými právy,

platí zásady prvotního zdroje. • Bytí časopisu je založeno na práci dobrovolníků. • MK ČR E 6880 • ISSN 1212-0790